

memorii | jurnale

Andrew Solomon s-a născut în 1963. Și-a făcut studiile la Yale și Cambridge. Trăiește la New York și Londra. Este doctor în psihologie și scrie literatură de factură politică, culturală, psihologică și de ficțiune, actualmente fiind profesor de psihologie clinică la Centrul Medical al Universității Columbia. Apare în mod regulat – cu o largă și diversificată sferă de subiecte despre depresie, artiștii sovietici, renașterea culturală afgană, politica libiană și altele – în *New Yorker*, *New York Times Magazine*, *Artforum*, *Travel + Leisure* și în alte publicații. Cartea sa *The Noonday Demon: An Anatomy of Depression* (*Demonul amiezii: O anatomie a depresiei*, Humanitas, 2014) a câștigat în 2001 Premiul Național al Cărții, iar în 2002 a figurat printre finalistele pentru Premiul Pulitzer, fiind inclusă în lista publicației *The Times* a celor mai bune o sută de cărți ale deceniului.

Opera: *The Irony Tower: Soviet Artists in a Time of Glasnost*, Alfred A. Knopf, New York, 1991; *A Stone Boat*, Faber & Faber, New York, 1994; *The Noonday Demon: An Anatomy of Depression*, Scribner, New York, 2001; *Far from the Tree: Parents, Children, and the Search for Identity*, Scribner, New York, 2012 (*Departate de trunchi: Douăsprezece feluri de dragoste. Părinți, copii și căutarea identității*, Humanitas, 2015)

**ANDREW
SOLOMON**

**UNDEVA,
DEPARTE**

**CĂLĂTORIE PE MELEAGURILE SCHIMBĂRII:
ȘASE CONTINENTE ȘI UN SFERT DE VEAC**

Traducere din engleză de
Miruna Fulgeanu

H HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactori: Alexandru Anghel, Vlad Russo
Coperta: Ioana Nedelcu
Corector: Cecilia Laslo
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Art Group

Andrew Solomon
Far and Away
Copyright © 2016, Andrew Solomon
All rights reserved.

© HUMANITAS, 2018, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Solomon, Andrew
Undeva, departe: călătorie pe meleagurile schimbării:
șase continente și un sfert de veac / Andrew Solomon;
trad. din engleză de Miruna Fulgeanu. – București: Humanitas, 2018
Conține bibliografie
Index
ISBN 978-973-50-6109-8
I. Fulgeanu, Miruna (trad.)
821.111

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021/311 23 30

Pentru Oliver, Lucy, Blaine și George,
care mi-au dat un motiv să rămân acasă

Cu gândul la drumul lung pân-acasă,
Să fi rămas acolo, gândind la drumul pân-aici?
Unde am fi astăzi?

...

Continent, oraș, țară, societate:
alegerea nu-i niciodată deschisă și niciodată liberă.
Aici sau acolo... Nu. Să fi rămas acasă,
unde o mai fi și-asta?

Elizabeth Bishop, „Probleme de călătorie“

Cuprins

	<i>Vești de pretutindeni</i>	11
URSS	Palete de iarnă	55
URSS	Trei zile de august	68
RUSIA	Decadența sfidătoare a tinerei Rusii	79
CHINA	Ironia, umorul (și arta) îi pot salva pe chinezi	110
AFRICA DE SUD	Artiștii Africii de Sud: separați și egali	145
SUA	Cuceririle lui Vladi	180
CAMBODGIA	Cei trei pași ai lui Phaly Nuon	183
GROENLANDA	Inventarea conversației	190
SENEGAL	Gol, mânjit cu sânge de berbec, bând o cola și destul de bine-dispus	200
AFGANISTAN	Renașterea de după talibani	207
JAPONIA	Muzeul fără ziduri	222
INSULELE SOLOMON	Cântecul Insulelor Solomon	227
RWANDA	Copiii de tristă amintire	237
LIBIA	Cercul de foc: scrisoare din Libia	251
CHINA	Toată mâncarea din China	286
CHINA	Opulență exterioară pentru pacea interioară: Grădina de Odihnă Qianlong	298
ANTARCTICA	Aventuri în Antarctica	309
INDONEZIA	Când toată lumea vorbește prin semne	321
GHANA	În pat cu președintele Ghanei?	329
ROMÂNIA	Gay, evreu, bolnav mintal și sprijinitor al țiganilor din România	333
MYANMAR	Vremea Myanmarului	340
AUSTRALIA	Pierdut la suprafață	378
POSTFAȚĂ	Cuvânt de încheiere despre America First	387
	<i>Mulțumiri</i>	415
	<i>Note</i>	419
	<i>Bibliografie</i>	459
	<i>Indice</i>	477

Vești de pretutindeni

Când aveam vreo șapte ani, tata mi-a povestit despre Holocaust. Eram într-un Buick galben pe autostrada 9A din statul New York și îl întrebam dacă Pleasantville e, într-adevăr, un loc plăcut (*pleasant*). Nu știu cum a venit vorba de naziști câțiva kilometri mai târziu, dar îmi amintesc cum își făcuse impresia că eu știu deja despre Soluția Finală, așa că nu avea un discurs pregătit despre lagărele de concentrare. Mi-a spus că oamenilor li se întâmplase asta pentru că erau evrei. Știam că și noi suntem evrei și am tras concluzia că, dacă am fi fost acolo în acea perioadă, am fi pățit același lucru. Am stăruit ca tata să-mi explice totul de cel puțin patru ori, fiindcă tot credeam că îmi scapă un fragment din poveste care ar fi făcut-o să capete sens. În cele din urmă mi-a spus, cu o emfază care aproape a pus capăt conversației, că era vorba despre „răul pur“. Însă mai aveam o întrebare:

— De ce n-au plecat evreii ăia când au văzut că lucrurile se înrăutățesc?

— N-aveau unde să se ducă, mi-a răspuns.

În acel moment, m-am hotărât că voi avea mereu unde să mă duc. Că nu voi fi neajutorat, dependent sau credul; că nu-mi voi închipui niciodată că totul va fi în regulă doar pentru că totul fusese mereu în regulă. Atunci și acolo, mi s-a spulberat ideea de siguranță absolută acasă. Aveam să plec înainte să se închidă zidurile în jurul ghetoului, înainte să se termine liniile de cale ferată, înainte să se închidă granițele. Dacă centrul Manhattanului urma să se afle vreodată sub amenințarea unui genocid, aveam să fiu gata să-mi iau pașaportul și să mă îndrept spre un loc unde să fiu bine primit. Tata îmi spusese că unii evrei fuseseră ajutați de prieteni care nu erau evrei, așa că am tras concluzia că voi avea mereu prieteni care nu sunt ca mine și care m-ar primi sau m-ar ajuta să scap. Bineînțeles, acea primă discuție cu tata a fost, în mare măsură, despre spaimă, însă a fost și o conversație despre dragoste și, cu timpul, am ajuns să înțeleg că te poți salva prin larghețea propriilor emoții. Acei oameni muriseră pentru

că paradigmele lor erau prea înguste. Eu aveam să evit această problemă.

Câteva luni mai târziu, când eram cu mama la un magazin de pantofi, vânzătorul a remarcat că am platfus și a presupus că voi avea probleme de-a lungul vieții (din păcate, avea dreptate), dar și că s-ar putea să nu fiu primit în armată. Războiul din Vietnam ținea prima pagină a ziarelor, iar eu mă împăcasem cu ideea că, la sfârșit de liceu, urma să plec la război. Nu eram bun nici măcar în încăierările de la locul de joacă, iar ideea de a fi parașutat într-o junglă, doar cu un pistol la mine, mă înspăimânta. Mama credea că Războiul din Vietnam e o risipă de vieți tinere. În schimb, lupta în cel de-al Doilea Război Mondial a meritat din plin și fiecare tânăr american vrednic își jucase rolul, cu sau fără platfus. Voiam să înțeleg criteriul de comparație între războaiele care erau atât de justificate, încât propria-mă mamă credea că merită să dau piept cu moartea, și cele care, din nu știu ce motiv, nu erau treaba noastră. În America nu aveau loc războaie, dar America te putea trimite la război în orice alt colț al lumii, pe drept sau pe nedrept. Cu sau fără platfus, voiam să cunosc acele locuri, ca să-mi pot forma propriile opinii despre ele.

Mi-era teamă de lumea largă. Chiar dacă scăpasem de armată și fascismul nu prinsese rădăcini în vremea lui Nixon, oricând putea avea loc un atac nuclear. Aveam coșmaruri în care sovieticii detonau o bombă în Manhattan. Deși încă nu auzisem de legenda Evreului Rătăcitor, îmi făceam mereu planuri de scăpare și-mi imaginam o viață trăită din port în port. Mă gândeam că aș putea să fiu răpit; când părinții mă enervau mai tare, îmi și imaginam că fusesem răpit, luat de lângă niște oameni mai amabili dintr-o țară mai blândă și adus în acest cuib de nebunie americană. Construiam de timpuriu temeliele unei tulburări de anxietate pentru vremea când aveam să devin tânăr adult.

În contrapunct cu meditațiile mele asupra nimicirii se înfripase o afecțiune crescândă pentru Anglia, un loc pe care nu-l vizitasem niciodată. Anglofilia mea s-a instalat cam atunci când tata a început să-mi citească *Ursulețul Winnie*, la vârsta de doi ani. Mai târziu, a fost *Alice în Țara Minunilor*, apoi *Cinci copii și Arătarea*, apoi *Cronicile din Narnia*. Pentru mine, magia acestor povești era la fel de strâns legată de Anglia ca de zborul fanteziei autorilor lor. Mi-am dezvoltat o predilecție deosebită pentru marmeladă și pentru evenimentele istorice. Ca răspuns la diversele mele desfătări, părinții obișnuiau

să-mi reproșeze amintindu-mi că nu sunt prințul de Wales. Mi-am format o idee vagă cum că, dacă aș fi putut doar să ajung în Marea Britanie, aș fi primit drepturi (cineva care să-mi strângă jucăriile, cel mai scump preparat din meniu) pe care le asociaz mai mult cu un loc decât cu familia în care se întâmplă să te naști. Asemenea tuturor fanteziilor de evadare, această fantezie nu ținea doar de destinație, ci și de ce lăsam în urmă. Eram un copil care încă nu conștientizase că este gay și nu cercetase natura acestei diferențe, motiv pentru care nu avea un vocabular cu care s-o analizeze. Mă simțeam străin chiar și acasă; deși încă nu puteam să formulez ideea, înțelegeam că, dacă aș merge undeva unde *sunt* străin cu adevărat, aș fi distras atenția celor din jur de la natura mult mai intimă a alterității mele.

Anglofilia mea incipientă a fost hrănită de o dădacă din copilărie. Ca bebeluș, plângeam des din cauza colicilor, așa că mama căutase un ajutor care să-i dea un răgaz o zi pe săptămână. A dat anunț pentru acest post și a ținut interviuri cu persoane care aveau șanse de angajare. Într-o zi, a sunat cineva la ușă, deși nu trebuia să vină nimeni. Mama a fost surprinsă să vadă o femeie scoțiană, de vârstă mijlocie, pe cât de înaltă, pe atât de lată, care a anunțat: „Sunt dădaca. Am venit să am grijă de bebeluș.“ Mama, presupunând că a uitat o programare, a dus-o pe Bebe în camera mea, unde m-am liniștit în câteva clipe și am mâncat mai bine ca niciodată. Bebe a fost angajată imediat; abia mai târziu am aflat că coborâse din lift la etajul greșit și că ar fi trebuit să meargă la familia de la apartamentul 14E, nu la noi, la 11E. Însă era deja prea târziu. Timp de un deceniu, Bebe venea în fiecare joi, ne făcea prăjitură cu fructe și ne povestea despre cum a crescut pe insula Mull. Când era mică, avea o gentuță cu trei petice, pe care scria *Paris, Londra și New York*, și îi spusese bunicii ei că într-o zi avea să viziteze toate locurile acelea. Bunica ei izbucnise în râs – dar Bebe le vizitase, într-adevăr, pe toate; chiar mai mult, locuise în toate trei.

La fel ca personajele din cărțile mele englezești preferate, Bebe era excentrică și magică – ea însăși copilăroasă și imposibil de iritat, dezamăgire sau furie. M-a învățat cum să-l pronunț pe *r*. Cel mai aprig reproș al ei era ocazionalul „Ușurel, bursucel!“, când eu sau fratele meu făceam prea multă gălăgie. Îmi imaginam că toată lumea din Marea Britanie ar fi fost la fel de încântată de mine aproape tot timpul și că acolo copiii primesc două porții de desert la fiecare masă, chiar dacă nu-și mănâncă legumele sau nu-și termină temele.

Mă emoționase, de asemenea, povestea unei alte Anglii, una care mă liniștea când mă gândeam la cei care pieriseră pentru că nu aveau unde să se ducă. Vecinele noastre din apartamentul de alături, Erika Urbach și mama ei, doamna Offenbacher, erau evreice din Cehia care dobândiseră vize de intrare în Anglia când amenințarea nazistă devenise iminentă. Însă nu și-au primit vizele de tranzit pentru a traversa Europa decât după ce le expiraseră actele englezești. Cu toate acestea, s-au urcat în trenul din Praga. În Olanda, un ofițer a încercat să le izgonească, susținând că nu vor fi primite în Anglia, dar doamna Offenbacher a insistat că nu pot fi întoarse din drum deoarece vizele lor de tranzit sunt valide. Când feribotul a acostat în Dover, au debarcat, iar doamna Offenbacher a petrecut o oră întreagă privind oamenii care treceau prin controlul de graniță, încercând să-și dea seama care funcționar părea cel mai binevoitor. În cele din urmă, doamna Offenbacher (care era o femeie frumoasă, așa cum și Erika era un copil frumos) a ales cu grijă una dintre cozi. Vameșul a remarcat:

— V-a expirat permisul de intrare în Marea Britanie.

Doamna Offenbacher i-a răspuns calmă:

— Da. Dar dacă ne trimiteți înapoi, o să murim.

A urmat o pauză lungă, în care s-au privit în ochi, apoi vameșul a ștampilat ambele pașapoarte și a spus:

— Bine ați venit în Anglia.

Preocuparea mea de a găsi un refugiu în străinătate era dublată de o curiozitate intensă față de aceeași lume care, totodată, mi se părea atât de amenințătoare. Deși Anglia ocupa primul loc în imaginația mea, voiam să știu și ce mâncau chinezii la micul dejun, cum își aranjau africanii părul, de ce se juca atât de mult polo în Argentina. Citeam cu aviditate, adâncindu-mă în basme indiene, povești populare rusești și în cartea *Tales of a Korean Grandmother (Poveștile unei bunici coreene)*. Odată, mama mi-a adus acasă o cutie de șervețele ilustrată cu oameni în costumele lor populare. Crezând că toată lumea din Olanda tropăie în pantofi de lemn și că toți peruvienii poartă elegante pălării melon, îmi imaginam cum ar fi să-i întâlnesc pe toți aceștia, așa că am păstrat cutia după ce s-au folosit șervețelele. Voiam să vizitez fiecare țară din lume măcar o dată – de parcă să ajungi în China sau India echivala cu o aterizare în Gambia sau Monaco, sau cu o escală în Bahamas.

Din fericire pentru mine, mamei îi plăcea nespus să călătorească. Prima ei vizită în Europa fusese imediat după al Doilea Război Mon-

dial, când avea 22 de ani, pe vremea când o vizită pe continentul devastat era o ciudățenie îndeajuns de mare încât ziarul local să-i relateze plecarea. Prima noastră excursie importantă cu familia în străinătate – în Anglia, Franța și Elveția – a avut loc când aveam 11 ani, iar în anii următori l-am însoțit deseori pe tata în călătoriile lui de afaceri prin Europa. Pe el nu l-au interesat niciodată în mod deosebit locurile noi, însă călătoria scotea la iveală ce era mai bun din mama. Înainte de a merge undeva, ne învăța despre locul respectiv. Citeam cărți introductive, învățam despre istoria locală, ne informam despre ce preparate urma să mâncăm și ce atracții urma să vedem. Mamei îi plăcea să facă planuri; pregătea câte un itinerariu pentru fiecare zi, inclusiv ora la care ne trezeam și ora la care ne întorceam la hotel. O asemenea precizie poate sună alarmant, dar era, de fapt, liniștitoare, fiindcă însemna că nu eram surprinși decât de locurile în sine. Niciodată nu ne grăbeam. Mama spunea că trebuie mereu să călătorești cu gândul că vei reveni: dacă crezi că e singura ta vizită undeva, încerci să vezi totul și până la urmă nu vezi nimic cu adevărat. „Trebuie să lași mereu ceva pentru data viitoare, ceva care să te ademenească înapoi“, spunea ea.

Cu toate astea, abia în liceu am început să fac legătura între aceste aventuri geografice și un fir narativ mai cuprinzător. Domnul Donadio, profesorul meu de istorie din clasa a noua, era mare amator de sintagme pompoase: obișnuia să descrie diverse personalități importante (Ramses II, Ponțiu Pilat, Ecaterina cea Mare, Napoleon, Thomas Jefferson) ca „stând la răscrucea istoriei“. Mi-i închipuiam pe toți ca pe niște oameni viteji care nu luau în seamă semafoarele din trafic, cotind brusc la stânga sau la dreapta acolo unde toți ceilalți plănuiseră să meargă drept înainte. În cele din urmă, mi-am dat seama că, deși astfel de oameni luaseră decizii care remodelaseră lumea, le luaseră, de fapt, din pricina circumstanțelor în care se găseau. Un alt profesor insista că este imposibil de stabilit dacă astfel de conducători făceau istorie cu bună știință sau dacă pur și simplu îi îndeplineau cerințele. Îmi amintesc că în clasa a noua mă gândeam că mi-ar plăcea să privesc răscrucile istoriei, cu speranța adolescentină că, dacă aș putea să descriu ce se întâmplă la o astfel de răscruce, poate chiar i-aș schimba cursul.

În 1980, în al treilea an de liceu, corul nostru trebuia să cânte în URSS, dar sovieticii tocmai invadaseră Afganistanul cu câteva luni în urmă, așa că ne-am reorientat spre România și Bulgaria. (Debutul

meu solo – care aproape că a fost și cântecul meu de lebedă, mulțumită vocii de bariton, răsunătoare dar stridentă – a constat în interpretarea unui cântec popular spaniol, „Ríu Ríu Chíu“, într-un azil de bătrâni de la marginea Plevnei, al șaptelea oraș din Bulgaria ca număr de locuitori.) Nici măcar nu mai auzisem de cineva care să fi fost în aceste țări. Înainte să plecăm din Statele Unite, câțiva profesori și alți adulți cu scaun la cap mi-au explicat că, în vreme ce Bulgaria este un stat-marionetă al sovieticilor și un loc îngrozitor, România are un conducător viteaz și independent, Nicolae Ceaușescu, care refuză să asculte de poruncile Moscovei. Însă odată ajunși în Bulgaria, am simțit cu toții o căldură sinceră. Chiar și atunci când Louise Elton, întâia noastră soprană, și cu mine am fost răpiți pentru scurt timp de o trupă de țigani, atmosfera a rămas prietenoasă. În România, spre deosebire de Bulgaria, am văzut în fiecare zi scene de oprimare, care contrastau izbitor cu încercările gazdelor noastre de a ne convinge că țara lor e liberă și liberală. Un pacient a încercat să ne facă cu mâna de la fereastra unui spital, dar a fost tras înapoi cu forța de un însoțitor în uniformă militară, care a coborât imediat jaluzelele. Români cu chipuri neliniștite ne abordau pe stradă și ne rugau să le trimitem scrisorile pe furiș, dar le era teamă să stea de vorbă cu noi. La fiecare colț de stradă vedeam patrulile militare cu priviri aspre. Ne era interzis să explorăm Bucureștiul, pe motiv că „aici, în România, nu avem o viață de noapte prea amuzantă“, o remarcă pe care am repetat-o cu multă încântare în restul excursiei.

Când ne-am întors, am răspândit vestea că Bulgaria e fermecătoare, iar România e un stat polițienesc înfiorător. Toți cei care se considerau mai în temă decât mine mi-au spus cât de mult greșesc. Mai târziu, când regimurile s-au schimbat, s-a dovedit că Ceaușeștii nu erau așa admirabili – că regimul din România a fost probabil cel mai represiv din Europa de Est. Acest fapt m-a învățat multe despre intuiție: locurile care par plăcute la prima vedere pot să fie de fapt sinistre, dar rar se întâmplă ca locurile care par sinistre să se dovedească plăcute.

Aproape trei decenii mai târziu, l-am intervievat pe Saif al-Islam Gaddafi, fiu al conducătorului libian Muammar Gaddafi. În anumite privințe, era convingător: bine îmbrăcat, într-un costum scump, elocvent în limba engleză, cu multe relații în societate și de o eleganță grandioasă. Pe lângă asta, emana un egocentrism amenințător și mințea cu nerușinare; poveștile lui optimiste despre viața în Libia erau atât de diferite de ceea ce văzusem și auzisem, încât aproape păreau un

fel de repertoriu învățat. La câțiva ani după vizita mea, am fost invitat la un mic dejun pentru Saif Gaddafi, organizat de o prestigioasă asociație pentru politică externă. După discursul lui de 20 de minute, fiecare dintre noi a fost invitat să-i pună o întrebare. Am fost uluit de abordarea deferentă a interlocutorilor, mulți dintre ei diplomați cu experiență. Când mi-a venit rândul, am spus: „Tot ce promiteți că o să se întâmple este exact ce ați promis și acum cinci ani, și deocamdată nu s-a concretizat nimic. Cu ce temei să presupunem că promisiunile de acum sunt reale?“ Mi s-a reproșat după aceea că am fost nepoliticos cu un „politician înzestrat“ în care „ne punem toate speranțele pentru Africa de Nord“. Saif Gaddafi este acum în închisoare, iar Curtea Penală Internațională vrea să-l judece pentru crime împotriva umanității ca urmare a comportamentului său dezastruos în timpul revoluției din Libia, când a anunțat că vor curge „râuri de sânge“ dacă va continua rebeliunea populistă. Un martor poate valora mai mult decât un analist politic. Un martor amator, fără prejudecăți conceptuale, uneori vede adevărul gol-goluț. Trebuie să nu ne lăsăm niciodată orbiți de o croială elegantă.

În vara de după absolvirea facultății, am fost în vizită la o prietenă, Pamela Crimmins, care prinsese postul de fotograf personal al ambasadorului american în Maroc. La vremea respectivă, Marocul nu avea telefoane mobile și avea puține telefoane fixe, așa că hotărâsem dinainte că Pamela mă va aștepta la aeroport când ajungeam în Rabat, capitala țării. Era prima oară când mă aventuram de unul singur într-un loc atât de diferit de experiența mea de viață. Am aterizat noaptea, n-am găsit pe nimeni care să mă întâmpine și m-a cuprins panica. Un bărbat cu o mașină rablagită s-a oferit să mă ducă la blocul Pamelei, unde am urcat pe casa scârilor, strigând „Pamela!“ la fiecare etaj, până când, în cele din urmă, i-am auzit vocea somnoroasă spunând „Andrew“? Privind în urmă, evenimentele acelei seri au fost neînsemnate, dar îmi amintesc cum mi se adâncea teama de a fi într-un loc străin și de a nu ști cum să îmi port singur de grijă. Propria naivitate mă înspăimânta la fel de mult ca posibilitatea unui pericol real.

A doua zi dimineață, m-am trezit entuziasmat de planurile noastre de a cutreiera țara, ca să aflu că Pamela primise o sarcină urgentă. Mi-a spus că Ahmed El Houmaidi, un șofer de la ambasadă, voia să-și viziteze mătușa în Marrakech și mi-a sugerat să merg cu el; am pornit la drum a doua zi, cu autobuzul. Mătușa lui Ahmed trăia în suburbiile orașului, într-o casă din bolțari construită în jurul unei grădini

dominate de un rodiu. A tratat sosirea unui străin ca pe o ocazie deosebită și și-a eliberat camera ca să-mi facă mie loc.

În fiecare seară din săptămâna aceea, bărbații familiei mă duceau la Djemaa el-Fna, piața mare din Marrakech, care este o îngrămădeală de turiști pe timpul zilei și punctul central al vieții sociale din zonă pe timpul nopții. Câțiva dintre verii lui Ahmed lucrau acolo, așa că toți ne petreceam timpul cu magicienii, povestitorii și dansatorii în timp ce se lăsa seara. Când ne întorceam acasă, ne aștepta o cină cu *tajine*. Femeile, mereu acoperite cu văl, petrecuseră toată ziua făcând curat și gătind. Acum turnau apă pe mâinile bărbaților, apoi se retrăgeau, întorcându-se după ce terminam noi, ca să mănânce ce mai rămăsese. Casa nu avea apă curentă, nici electricitate. Singura avere de preț a mătușii lui Ahmed era un radio cu baterii. În ultima noastră zi acolo, i-a spus lui Ahmed că vrea să știe cuvintele cântecului ei preferat și, din moment ce engleza lui nu era îndeajuns de bună pentru a descifra versurile, Ahmed m-a rugat pe mine. „Se poate să-i fie greu mătușii tale să înțeleagă cântecul ăsta“, am răspuns. „Se numește «Girls Just Want to Have Fun»“¹.

Doi ani mai târziu, pentru că fratele meu studia biologie evoluționistă la facultate, familia noastră a plănit o excursie în Insulele Galápagos. În biletele noastre de vas era inclus un tur al Ecuadorului. Pe părinții mei nu-i interesa – și nici pe ceilalți oameni care ne însoțiseră în croazieră. Așa că eu și fratele meu am avut un ghid doar pentru noi doi. După un tur al orașului Quito, am pornit spre Cuenca pentru a explora ruinele incașe de la Ingapirca. Ghidul ne-a avertizat cu privire la conflictele din zonă, dar a spus că ar fi de acord să ne însoțească dacă voiam. Drumul era aproape gol și am avut ruinele la dispoziția noastră, fiind întrerupți doar de câte o lamă, din când în când. Pe drumul de întoarcere, a trebuit să ne oprim brusc deoarece în mijlocul drumului abrupt se afla un bolovan uriaș. Câteva clipe mai târziu, o gașcă de bărbați înverșunați au răsărit de după un tufiș și s-au năpustit asupra mașinii. Unul dintre ei ne-a tăiat cauciucurile; unul a spart parbrizul; altul a scos un pistol. Ghidul ne-a zis să ieșim rapid. Am fost închiși cu el într-o baracă, în timp ce șoferul nostru negocia cu revoluționarii, care își declaraseră independența pentru că nu voiau să plătească impozite. Le-am explicat prin intermediul șoferului că, din întâmplare, nici nouă nu prea ne plăcea să plătim impozite. Șoferul le-a spus, se pare, că armata americană putea să

1. „Fetele vor doar să se distreze.“ (N. tr.)

le bombardeze satul și să le otrăvească recolta, iar după vreo două ore am fost eliberați. Ne-am furișat spre poalele muntelui până când am putut să facem autostopul înapoi spre Cuenca. Simțeam deja că sunt o altă persoană față de cel care fusesem în Maroc, mult mai puțin tulburat de un eveniment mult mai alarmant.

E o diferență covârșitoare între a trăi într-o țară străină și a călători prin ea. După ce mi-am luat licența, mi-am continuat studiile în Anglia și am descoperit că până și această țară e un loc cu obiceiuri tulburător de străine – lăsând la o parte fanteziile mele de a găsi acolo o destinație spirituală. Pentru a fi fluent în cultura lor, nu era de ajuns să adopt accentul și să învâț o brumă de cuvinte. Trebuia să stăpânesc reguli noi de intimitate și conversație, de îmbrăcăminte și comportament, de umor și reverență.

Fusesem repartizat într-o casă a colegiului, pe care aveam s-o împart cu alți americani și cu câțiva australieni. Asistentul responsabil pentru cazare mi-a explicat că mă voi simți „cu siguranță mai confortabil“ printre cei „de-un neam“ cu mine. Însă eu nu traversasem oceanul ca să coabitez cu concetățenii mei. Rugămintile de a fi mutat mi-au fost respinse politicos, dar ferm; când am insistat, respingerea a devenit mai puțin politicoasă și mult mai fermă. La două săptămâni după începerea trimestrului, am luat o răceală urâtă și m-am dus la asistenta colegiului, sora George, care și-a dat cu părerea că noile covoare sintetice din casa mea sunt pline de toxine. „Poate ești alergic la camera ta?“, mi-a sugerat. Profitând de șansa asta, am rugat-o să menționeze această posibilitate neverosimilă asistentului responsabil de cazare. Acesta m-a chemat la el în birou a doua zi și mi-a spus, cu un oftat exasperat: „În regulă, domnule Solomon. Ați câștigat. V-am găsit o cameră în colegiu.“

Mi-a luat ceva vreme ca să înțeleg că în Anglia educația era adesea considerată mai degrabă un lux plăcut decât o necesitate motivată de ambiție. Nu înțelesesem că meritocrația ocupa o poziție foarte delicată într-o societate cu asemenea rupturi între clasele sociale. Nu pricepeam de ce o mare parte din mâncare era fiartă atât de îndelung. Și nici nu-mi imaginasem încrederea de sine pe care o acumulasera familiile ce trăiseră și munciseră pe același pământ secole la rând: folosirea elegantă a umorului pentru a masca parțial anumite sincerități; înclinația reconfortantă a întregii țări către permanență. M-a uimit faptul că persoanele pe care le cunoscusem în Anglia nu citiseră mulți dintre autorii mei preferați, dar și faptul că eu însumi nu auzisem de mulți dintre poezii lor preferați. Eram, într-adevăr, separați